

UYGULAMALI SOSYOLOJİK ÇALIŞMALAR
Pratikten Teoriye

Dr. Adem SAĞIR

ÖNSÖZ

Sosyoloji, pratik bir bilim olarak doğduğu yıllarda Avrupa'da önemli bir misyon üstlenmişti. Amacı, sanayileşmenin yarattığı problemlerin bir fotoğrafını çekmekti. Bu fotoğraf, aynı zamanda bir durum tespiti yapmayı içermekle birlikte sosyolojinin diskriptif karakterinin de ana temasıydı. Buna göre sosyoloji, bir "toplum mühendisliği" olarak toplumun şekillendirilmesinden çok, sorunlarının tespitine dönük olacaktı. Nitekim Emile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber'in klasik teorileri çok belirgin bir şekilde kendisini bu noktada temellendirmişti. Ancak Türk sosyolojisine gelindiğinde Osmanlı'nın son dönemindeki siyasi çalkantıların etkisiyle bir "toplum mühendisliği" şeklinde ortaya çıkmış ve devletin, devletle birlikte de toplumun yeni baştan tasarlanmasını öngörmüştü. Ziya Gökalp ile Prens Sabahattin Bey'in ilk çabaları, sonraları hem İstanbul sosyoloji hem de Ankara sosyoloji ekollerinde çok belirgin bir şekilde karşımıza çıkmıştı. Türk sosyolojisi, bu bağlamdan hareketle çoğu zaman siyasetin ortasında yer almıştır. Sosyal bilimlerin ideolojik kaymalara açık olan niteliği, çok belirgin bir şekilde sosyolojiyi kimi zaman marksizmin, kimi zamansa milliyetçi ya da muhafazakar ekollerin içerisine kapatmıştır. Aslında Foucault'an esinlenip ifade etmek gerekirse bu Türk sosyolojisi için "büyük kapatılma"nın ta kendisiydi. Büyük kapatılmayı betimleyen öğeler, Thomas Kuhn'un "bilimsel paradigma" betimlemesinden çok da uzak değildir. Her paradigmanın kendine özel referans kaynakları ve çalışma konuları olmakla birlikte "kutsallaştırılmış bir bilim cemaati" haline getirilen paradigmalar, içerisine girilmenin kimi zaman aynı ekol içerisinde eğitim almaya kimi zamansa belli ritüelleri gerektiren uygulamaları yerine getirmeye indirgendiği bir özelliğe evrilmiştir. Günümüzde ise yoğun bir şekilde eksen kayması yaşayan sosyolojik paradigmalar, kimi zaman "teoloji"ye, çoğu zaman ise "siyasete" yaklaşmakta, toplumsal olayları ve durumları kendi disiplin mantığı dışında açıklamaya başlamıştır.

Bu çalışma, aslında basit olarak bir "salt bir diskriptif sosyoloji yapma" refleksiyle ortaya çıkmıştır. Sosyolojinin uygulama alanlarında bulabileceği anlamsal karşılığı, farklı konulardaki çalışmalarla gündeme getirmeyi amaçlamıştır. Kuşkusuz bu refleksin arkasında yatan kaygı, Türk sosyolojinin yıllardır teorik alanlarda yaşadığı "batılulaşma" tartışmalarından sıyrılabilmek-

tir. Çalışmanın temel iddiası ise Türkiye’de sosyolojinin, pratikten yola çıkarak ancak yapılabileceği ve bu pratiğin aynı zamanda teorik çıkarımlara da denk düşebileceği iddiasını gündeme taşımaktır. Çalışma farklı başlıklardaki çalışmaların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Çalışma’nın fikir noktasında ortaya çıkmasına dolaylı yoldan katkı sunan *Karabük Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencilerime* teşekkür etmek boynumun borcu. Her türlü etkinliği ve öğrenme sürecini birlikte yaşadığımız için, onlara ayrıca teşekkür etmem de gerekir. Teorik bir sosyolojik eğitimin kısıcında ve Karabük gibi küçük bir yerde kendilerine nefes alabilecek alanlar açma çabalarını bu çalışmayla tekrar gündeme getirmek benim için büyük bir mutluluktur. İyi bir eğitmenin, öğrencilerin hayatlarında küçük de olsa değişimler yaratabilmekten geçtiğine inanan bendeniz, bu anlamda bu çalışmanın onları destekleyici sonuçlar oluşturacağına inanıyorum. Ayrıca akademik çalışmalarında bana yardımcı olan yol arkadaşım Dr. Pınar Memiş’e ve meslektaşım Hasan Öztürk’e ayrıca teşekkür etmem gerekir. Çalışmanın bütün sosyoloji öğrencilerine yol göstermesi temennisiyle...

Safranbolu- 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... 5

BİRİNCİ BÖLÜM:

SOSYOLOJİYİ ANLAMAYA DAİR ÖN OKUMALAR..... 9

MODERNDEN POSTMODERNE GEÇİŞTE SOSYAL BİLİMLER FELSEFİ TEMELLERİNDEN
SARSILIYOR 13

BİR GELECEK ÜTOPYASI: TÜRK SOSYOLOJİSİNİ METODOLOJİK TEMELLERİNDEN
SORGULAMAK MÜMKÜN MÜDÜR? 43

İKİNCİ BÖLÜM:

SOSYOLOJİDE GÖZLEM VE SOSYOLOJİK PERSPEKTİFLER 55

BİR FACEBOOK GRUBUNDA KADINA
ŞİDDET HABERLERİNİN DEĞERLENDİRİLME BİÇİMLERİ..... 60

KÜRESEL DÜNYANIN YENİ SOSYAL PAYLAŞIM MEKANLARI: İNTERNET
SÖZLÜKLERİNİN SOSYOLOJİK ÇÖZÜMLEMESİ..... 77

BİR ÖLÜM SOSYOLOJİSİ DENEMESİ ÖRNEĞİ OLARAK İKTİSADİ HAYATA
MEZARLIKLARDAN BAKMAK: SAFRANBOLU VE ÇEVRESİNDE GELENEKSEL MESLEK
HAYATININ MEZARTAŞLARINA YANSIMASI 96

GÜN ALGISI VE SOSYALLEŞME : SAFRANBOLU ÖRNEĞİNDE “GÜN” SOSYOLOJİSİ
DENEMESİ..... 109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

SOSYOLOJİK PERSPEKTİF VE NİCEL/NİTEL YÖNTEMLERİN BİRLİKTELİĞİ 121

DİYASPORADA UNUTULAN BİR TOPLULUK: KIRGIZİSTAN/OŞ'ta YAŞAYAN
KARADENİZLİ TÜRKLER 123

SÜRGÜN SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA VAN-ULUPAMİR KIRGIZ TÜRKLERİ ÜZERİNE
UYGULAMALI BİR ÇÖZÜMLEME 150

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM :

SOSYOLOJİK PERSPEKTİFTE MÜLAKATLAR VE İÇERİK ÇÖZÜMLEMELERİ 175

6222 SAYILI YASA BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE FUTBOL ÖRNEĞİNDE SOSYOLOJİK BİR
ÇÖZÜMLEME 177

KÜLTÜREL BÜTÜNLEŞME BAĞLAMINDA ANTALYA/FİNİKE'YE YERLEŞEN TURİSTLERİN
SOSYOLOJİK ÇÖZÜMLEMESİ 203

SANAL İLE GERÇEKLIK ARASINDA BİR KAYBOLUŞ:
MODERN ZAMANLARDA ÇOCUKLUĞUN SOSYOLOJİSİ 222

SONUÇ YERİNE 237

BİRİNCİ BÖLÜM:

SOSYOLOJİYİ ANLAMAYA DAİR ÖN OKUMALAR

Sosyoloji, basit bir gerçeklik olarak "*toplumbilimi*" olarak tanımlanır. Her sosyoloji öğrencisi üniversitedeki eğitimine başladığında "*sosyolojiye giriş*" derslerinde bu ilkeyi öğrenir. Sosyolojiye bu anlamını yükleyen temel unsurlar, kuşkusuz bir disiplin haline geldiği ilk günden bugüne toplumla ilişkili olguların üzerinde kendi kendine yarattığı refleksif etkilerdir. Felsefeyle bir olduğu dönemlerde "*toplumsal felsefe*" şeklinde üretilen düşünceler, 17.yüzyıl Descartes'in ve Bacon'un pozitivist paradigma anlayışları çerçevesinde bir "*bilim olma ideası*" ile kendisini farklılaştırmaya ve sosyal hayatın pratik merkezinde yer almaya başlamıştır. Önce Auguste Comte ve Saint Simon, arkasından Emile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber ile birlikte sosyolojinin pozitivist karakteri, bilimsellik iddiasıyla bütünleşerek klasik sosyolojinin kuramsallaşmasına ve bugüne taşınmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda önce felsefeden arkasından teolojiden kendisini ayırıştıran sosyoloji, bağımsız bir disiplin olma yolunda ilerlemiştir. Bu noktadan hareketle, Auguste Comte'nin pozitif felsefe dersleri, sosyolojiyi felsefeden ayırıştırma, Emile Durkheim'ın din sosyolojisi üzerine yaptığı çalışmalar da sosyolojiyi teolojiden ayırıştırma çabasının bir yansıması olarak okunabilir. Karl Marx'ın ekonomi çalışmaları ise sosyolojiyi iktisat biliminden ayırıştırma çabasının bir yansımasıydı. Sosyolojin en belirgin nitelendirmesi ise sıklıkla gündeme getirilen modernizmin bilimi olması tanımlamasıdır.

Sosyolojinin modern dünyanın bilimi olduğu iddiası, klasik olarak Aydınlanma'nın "*akıl*" ve "*din*" ilişkisinde yönünü akıl kavramına döndürmesiyle yakından alakalıdır. Sosyolojinin "*aklı*", sosyal olayları "*salt sosyal olay*" oldukları için dikkate alırken, metodolojik perspektif olarak da açıklama ve betimleme yöntemlerini kullanır ki bu anlamda sosyoloji Weber'e çok şey borçludur. Böylece kendisini siyaset biliminin uygulayıcı pratiğinden, felsefenin sorgulayıcı mantığından ve teolojinin ise iyi-kötü, günah-sevap kaygısından ayırıştıran bir niteliğe bürünür. Kuşkusuz sosyolojinin pozitivist karakterinin sınırları ya da makullüğü, geçtiğimiz yüzyılda yoğun tartışmaların günde-

minde olmuştur. Ancak sosyolojinin pozitivist yönüne yapılan her eleştiri, onun bilim olma iddiasını zayıflatmadığı gibi güçlendirdiğini dahi iddia etmek mümkündür. Bu iddia, kendisini özellikle günümüzde bir “meslek olma” çabasıyla ve pratik olayların tam ortasında olabilme kaygısıyla-ki siyasi gündem toplumsal olaylara odaklandığında acilen sosyologlar göreve çağrılıyor-yeniden güncellenmektedir. Sosyolojinin meslek olma kaygısı, daha çok güncel problemlerin artışı ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması ile doğrudan ilişkilidir. Küresel dünyanın iç içe giren yapıları, teknolojinin toplumlar üzerinde artan baskısı, birbirine benzeşmeye başlayan kültürler vb gibi birçok olgu da aslında sosyolojinin güncel pratikleri kavraması gerektiğinden yola çıkarak bu iddiaları güçlendirmektedir.

Aslında sosyoloji, pratik bir bilim olarak doğduğu yıllarda Avrupa’da önemli bir misyon üstlenmişti. Amacı, sanayileşmenin yarattığı problemlerin bir fotoğrafını çekebilme ve o güne kadar yaşanmamış olaylara odaklanmaktır (fabrikalaşma, işçi sınıfı, yabancılaşma, yoksulluk, varoşlar vb). Bu fotoğraf, aynı zamanda bir durum tespiti yapmayı içermekle birlikte sosyolojinin diskriptif karakterinin de ana temasını oluşturmaktaydı. Buna göre sosyoloji, bir “toplum mühendisliği” olarak toplumun şekillendirilmesinden çok, sorunlarının tespitine dönük olacaktı. Nitekim *Emile Durkheim*, *Karl Marx* ve *Max Weber*’in klasik teorileri çok belirgin bir şekilde kendisini bu noktada temellendirmişti. Her ne kadar Karl Marx’ın mahdumları tarafından ideolojikleştirilmiş olması, ki bu daha çok peşi sıra gelen kuramcılarının yorumlamaları ve anlamlandırmaları ile ortaya çıkmıştır, ya da Weber ile Durkheim’in toplumu ve yapıyı bireyin üzerinde bir gerçeklik olarak görmelerinin eleştirisi, onların yaptıkları sosyolojinin kuramsallığının değerini düşürmemektedir.

Türk sosyolojisine gelindiğinde Avrupa’nın sosyoloji tarihine ters bir durum söz konusudur. Özellikle Osmanlı’nın son dönemindeki siyasi çalkantıların etkisiyle bir “toplum mühendisliği” şeklinde ortaya çıkmış ve devletin, devletle birlikte de toplumun yeni baştan tasarlanmasını öngörmüştü. Bu tasarım çabası, Ziya Gökalp ile Prens Sabahattin Bey’in ilk çabaları, sonraları hem İstanbul sosyoloji hem de Ankara sosyoloji ekollerinde ve bunların eklentilerinde çok belirgin bir şekilde karşımıza çıkmıştır. Türk sosyolojisi, bu bağlamdan hareketle çoğu zaman siyasetin ortasında yer almış ve siyasilerin toplumu dönüştürücü misyonunu taşıyan bir disiplin algısı oluşturmuştur.

Sosyal bilimlerin ideolojik kaymalara açık olan niteliği, çok belirgin bir şekilde Türk sosyolojisini kimi zaman Marksist ekollerin, kimi zaman milliyetçi ekollerin kimi zamanda muhafazakar ekollerin içerisine kapatmıştır. Aslında Foucault’an esinlenip ifade etmek gerekirse bu gerçeklik, Türk sosyolojisi için “büyük kapatılma”nın ta kendisidir. Büyük kapatılmayı betimleyen öğeler, Thomas Kuhn’un “paradigma” betimlemesinden çok da uzak değildir ki Türk sosyolojisinde bir çok defa “epistemik cemaatler” olarak adlandırılmıştır. Her

paradigmanın kendine özel referans kaynakları ve çalışma konuları olmakla birlikte, bu paradigmayı “kutsallaştırılmış bir bilim cemaati” haline getiren, içerisine girilmenin kimi zaman aynı ekol içerisinde eğitim almaktan kimi zamansa belli ritüelleri yerine getirmekten geçtiği varsayılmaktadır. Günümüzde ise farklı bir şekilde eksen kayması yaşayan sosyolojik paradigmlar, kimi zaman “teoloji”ye, çoğu zaman ise “siyasete” yaklaşmakta, toplumsal olayları ve durumları kendi disiplin mantığı dışında “dini meşrulaştırma çabalarıyla” ve “komple kurgularıyla” açıklamaya yönelmiştir. Böylece sosyolojiler, komplo teorileri üzerinden siyaset bilimine, “ahlak” ve “din” tartışmaları üzerinden ise teolojiye kaymaya başlamıştır. Aslında en başında ifade edilen sosyolojinin pozitivistliği, öznel olmadan ve değer yargılarını devreye sokmadan toplumsal olayları “salt toplumla ilişkili olmaklığı” bakımından ele alabilmektedir. Bu, çoğu zaman sosyolojik bakışın, estetize edilmesi kaygısını da yansıtır. Sosyolojik bakışı estetize etmek demek, çok basit bir gerçeklik olarak sokaktaki ya da kahvedeki adamdan farklı konuşabilmek demektir. Sadece gözlemler yaparak bile sosyolojik bir bakışın oluşturulabileceği kaygısını temsil etmektedir. Bu, bizce önemli bir gerçekliktir, çünkü bu kaygı üniversitelerdeki sosyoloji eğitimleri ve yeni kuşağın yeni eğilimleri söz konusu olduğunda sosyolog adaylarının bir biçimde sosyolojinin içerisine çekilme amacını yansıtmaktadır.

Yeni kuşak, bilgisayar teknolojileriyle sosyalleştiği için kitap okumak ve düşünme konusunda pasif bir direniş sergilemektedir. Bilginin internetten ulaşılan yönü, ödevlerin ve kitapların internet üzerinden hızlıca ve kolayca takipleri, ki bu süreçte bilginin doğruluğu ya da geçerliliği önemini kaybetmiştir, sosyolojinin kuramsal boyutunun yerleşik bir düzen oluşturamamasına neden olmaktadır. Okumamak, ilgisizlik ve bilgiye internetten ulaşma, bu durumun temel sebepleridir. Basit olarak klasik yöntemlerle, yeni jenerasyon sosyoloji öğrencilerini sınıflarda beyaz tahtalar karşısında eğitmek ve öğretmek geçerliliğini yitirmiştir. Tıpkı bu jenerasyonda sosyolojin geleneksel tartışma konuları olan *din, aile, siyaset, ekonomik, kent* gibi kavramların ilgi uyanırmaması gibi sınıf içi eğitim de sosyoloji eğitiminde bir dezavantaja dönüşmeye başlamıştır. Ancak bu karamsar tablo, öğrencilerin sosyolojiye uzak olduğunu ve öğrencilerin bilgisiz olduklarını göstermez. Hem ilgileri hem de belli bir bilgi seviyesi olan öğrencilerin, alanda daha başarı oldukları ve daha hızlı bilgi üretebildikleri görülmektedir. Bu durum, aslında pratikten teoriye taşınabilir bir sosyolojiyi ve sosyoloji eğitimini de ifade etmektedir. Yani klasik olarak “sosyoloji bir toplumbilimdir” tanımlaması yeni kuşakta pek bir anlam ifade etmemektedir. Ancak “*haydi gençler bir minibüs sosyolojisi yapalım*” komutuyla salt gözlemlerden oluşan birkaç saatlik minibüs seyahatleri, “*sosyolojik bir bilgi pratiği*” olarak geri bildirim yapabilmektedir. Sağlık sisteminin anlaşılabilirliği ve zihinlerde kalıcılığı açısından “*haydi gençler, hastaneye gidelim*” komutu bilginin öğrenilmesi bağlamında daha pratik anlamlar ifade edebil-